

Economisch-Statistische Berichten

Televisie

★

Dr. J. Buter

Het vestigingsbeleid
en de groothandel

★

J. B. Booij

Levensverzekering
in het eerste halfjaar 1958

★

Drs. J. C. Bottema en Drs. A. G. ter Hennepe

De Nederlandse industrie
in het tweede kwartaal van 1958

★

Economische ontwikkeling
en levensstandaard

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

43e JAARGANG

No. 2147

WOENSDAG 27 AUGUSTUS 1958

Een bezoek
aan Leipzig
betaalt
zichzelf!

7-14 September 1958

LEIPZIGER MESSE

De internationale markt voor consumptie- en technische gebruiksgoederen

Gratis visum

Toegangskarten, folders en nadere inlichtingen o. a. op reisgebied worden verstrekt door de vertegenwoordiging voor Nederland:

Reisbureau Lissone-Lindeman N. V.,
Pletterijkade 50, Den Haag, tel. 183290

en 25 bijkantoren

LEIPZIGER MESSEAMT · LEIPZIG C1 · HAINSTRASSE 18

Voor uitbreiding van haar Interne Accountantsdienst zoekt industriële onderneming

enige assistenten

Hun werkzaamheden liggen grotendeels in de omgeving van Amsterdam, doch daarnaast zullen zij ook periodieke controlewerkzaamheden in het buitenland moeten verrichten.

Vereist zijn: ten minste H.B.S.-opleiding en enige vakopleiding; ook een nagenoeg afgestudeerd accountant kan worden geplaatst.

De voorkeur wordt gegeven aan assistenten met bedrijfservaring en met de eigenschappen vereist om goede verstandhouding te onderhouden met buitenlanders.

Brieven onder no. E.-S.B. 35—1, Postbus 42, Schiedam.

ADVERTEER IN DIT BLAD

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam · 's-Gravenhage
Delft · Schiedam · Vlaardingen
Alblasserdam

Adviezen inzake
levensverzekeringen
en pensioencontracten

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.
Telefoon redactie: K 1800-52939. Administratie: K 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening, 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.

Abonnementprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29.—, overige landen f. 31.— per jaar. (België en Luxemburg B. fr. 400). Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema. Redacteur-Secretaris: A. de Wit.
Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Televisie

De Nederlandse Stichting voor de Statistiek, die in september van vorig jaar een rapport uitbracht over de Nederlandse televisiebezitters, hun kijkgewoonten en hun opinies¹⁾, heeft vrij spoedig nadien, nl. in juni jl., een tweede belangwekkende publikatie over deze materie aan de openbaarheid prijs gegeven²⁾. Doordat de aan de studies ten grondslag liggende enquêtes in verschillende perioden werden gehouden — de informatie ten behoeve van het eerste rapport werden ingewonnen in het tijdvak van 19 mei tot 15 juni 1957, die voor het tweede van 2 februari tot 8 maart 1958 — is, hoewel de rapporten qua opzet en inhoud hier en daar aanzienlijk van elkaar verschillen, op een aantal punten vergelijkbaar in de tijd mogelijk.

Dit geldt uiteraard in de eerste plaats voor het totaal aantal, en de volgens diverse criteria ingedeelde, televisiebezitters. Het blijkt, dat het aantal geregistreerde toestellen per 1.000 gezinnen toenam van 39 in begin februari 1957 tot 76 per 1 december van dat jaar — het tijdstip waarop de steekproef werd getrokken — en tot bijna 100 in april jl. In de samenstelling der televisiebezitters, onderscheiden naar de produktieve functie van het gezinshoofd, heeft zich sedert de vorige enquête een verschuiving voorgedaan: het aantal toestellen bij weekloners en personen zonder werkkring is naar verhouding sterker gestegen dan dat bij maandloners en zelfstandigen; de televisiedichtheid bij laatstgenoemde groepen is echter nog aanzienlijk hoger dan bij beide eerstgenoemde. Vergelijking in de tijd leert voorts o.a., dat zich in de houding ten aanzien van commerciële televisie een wijziging heeft voltrokken: tijdens de eerste enquête gaf 26 pCt. der bezitters spontaan te kennen vóór en 35 pCt. tegen reclame in de televisie te zijn; bij de laatste enquête waren de percentages resp. 36 en 28.

Uitvoerig zijn de hoofdstukken van het rapport, waarin

¹⁾ In „E.-S.B.” van 4 december 1957 schonken wij aan dit rapport aandacht.

²⁾ „Televisie in Nederland - 1958, een onderzoek naar opinies en kijkgewoonten in opdracht van N.V. Thabur en Graetz-K.G.”, 's-Gravenhage 1958, 73 blz. + bijlagen, f. 15.

de kijkgewoonten zijn geanalyseerd. Deze analyse brengt o.a. aan het licht, dat in 25 pCt. der gezinnen het toestel gedurende 91 pCt. of meer van de tijd dat de Nederlandse zender uitzond, was ingeschakeld; dat 11 pCt. van alle personen van twee jaar en ouder in televisiebezittende gezinnen naar meer dan 90 pCt. der programma-onderdelen keek en dat dit percentage voor vrouwen van 30 jaar en ouder zelfs 19 bedraagt. De belangstelling voor de diverse programma-onderdelen is met behulp van de kijkdichtheid — het aantal werkelijke kijkers in procenten van het aantal dat in de gelegenheid was te kijken — gemeten. Op

zeer overzichtelijke wijze zijn de resultaten van dit onderzoek in een dertigtal tabellen, zowel voor ieder met name genoemd programma-onderdeel afzonderlijk, als voor de rubriek als geheel en dan met indeling der kijkers volgens diverse criteria, vastgelegd.

Uit nevenstaand staatje, waarin enkele der vele gegevens uit deze tabellen zijn tezamen gebracht, kan de lezer zich een globale indruk vormen van de voor diverse rubrieken bestaande belangstelling. Helaas konden wij de leeftijdsindeling der gezinsleden niet vermelden, anders had de lezer kunnen zien, dat jeugdprogramma's bij lieden van 30 jaar en ouder een kijk-

dichtheid halen van niet minder dan 44 pCt. Of dit verband houdt met het hoge gehalte der uitzendingen dan wel met een zekere onvolwassenheid der volwassenen, vermogen wij niet te beoordelen. Het omgekeerde van het zojuist genoemde verschijnsel doet zich trouwens ook voor: kinderen kijken nl. naar programma's, die werden aangekondigd als zijnde voor hen minder geschikt, evenveel als naar andere soortgelijke programma-onderdelen. Een voor exploitanten van amusement buitenshuis wellicht hoopvol perspectief biedt de wetenschap, dat lieden die reeds enige tijd een televisietoestel in huis hebben minder kijken dan degenen, die zich eerst kort tot de bezitters mogen rekenen. Vooralsnog zal echter, geloven wij, het voor genoemde exploitanten eventueel gunstige effect van het minder kijken der ervaren bezitters wel worden gecompenseerd door de voor hen nadelige invloed van de snelle uitbreiding der totale kijkerschare.

Z.

Rubriek	Kijkervaring sinds		Genoten onderwijs gezinshoofd			Alle gezinnen
	1957	1956 of eerder	l.o.	u.l.o. a)	m.o. en h.o.	
Journal en weeroverzicht	66	65	71	62	61	66
Reportages	52	46	54	46	41	49
Sport	57	47	56	50	42	52
Religieuze programma's	40	37	39	39	34	38
Document. en educat. prog.	50	43	49	43	49	46
Documentaire films	53	52	57	50	42	52
Ballet, opera, klassieke muziek	46	40	47	37	44	42
Speelfilms	61	51	62	49	50	54
Toneel	54	49	55	47	50	51
Regelmatische korte programma's	58	54	63	50	49	56
Kleinkunst	58	48	60	49	44	52
Quiz en gezelsch. wedstr.	64	60	68	59	51	62
Variété, amusement, lichte muziek	57	59	65	54	50	58
Jeugdprogramma's	55	46	53	50	41	50
Alle programma's	55	50	57	50	46	52

a) Waaronder ook lager technisch, lager landbouw- en lager nijverheids-onderwijs.

INHOUD

	Blz.
Televisie, door Drs J. H. Zoon	659
Het vestigingsbeleid en de groothandel, door Dr. J. Buter	660
Levensverzekering in het eerste halfjaar 1958, door J. B. Booij	662
De Nederlandse industrie in het tweede kwartaal van 1958, door Drs. J. C. Bottema en Drs. A. G. ter Hennepe	665
Aantekening:	
Economische ontwikkeling en levensstandaard	667

	Blz.
Boekbesprekingen:	
Prof. Dr. M. J. H. Smeets: Inkoop van eigen aandelen, bespr. door Tj. S. Visser	669
W. Bierfelder: Wege und Irrwege mathematischen Denkens in Wirtschaftstheorie und Unternehmenspolitik, bespr. door Dr. J. H. C. Lisman	669
Geld- en kapitaalmarkt, door Drs. J. C. Brezet	670
Notities:	
„Super markets” in Engeland	661
Recente publikaties	670
Statistieken	671

Een groot aantal takken van de agrarische en voedselvoorzieningshandel ondervindt moeilijkheden bij het totstandkomen van vestigingsbesluiten, die in de plaats zouden moeten komen van de tot nu toe bestaande erkenningsreglementen. De weerstanden bij de Regering tegen vestigingsbesluiten voor deze takken van handel zijn dusdanig, dat dit in enkele gevallen heeft geleid tot afwijzing van aanvragen om vestigingsbesluiten, terwijl in een aantal andere gevallen grote onzekerheid bestaat over het al of niet totstandkomen van deze besluiten. Op enkele aspecten van dit vraagstuk wordt in dit artikel de aandacht gevestigd. Met name wijst schrijver op de — z.i. bij uitstek gunstige — ervaring, die is opgedaan met het gevoerde vestigingsbeleid op basis van de erkenningsreglementen. Op de vraag, waarom de Commissie Adviezen Vestigingsregelingen van de S.-E.R. en de Regering tot dusver zo weinig geneigd zijn hun medewerking te verlenen, luidt schrijvers antwoord, dat hieraan alleen een onberedeneerd sentiment ten grondslag kan liggen.

Het vestigingsbeleid en de groothandel

Bij het vervangen van de Vestigingswet Kleinbedrijf 1937 door de Vestigingswet Bedrijven 1954 is de werkingsfeer van de wet uitgebreid tot het gehele bedrijfsleven met uitzondering van de landbouw, de visserij, het bank- en verzekeringswezen en het verkeer. Deze uitbreiding is mede gemotiveerd met het oog op de eventuele vervanging van de zgn. erkenningsreglementen door vestigingsbesluiten. Deze erkenningsreglementen, die zijn vervat in verordeningen, die door de produktschappen zijn overgenomen van hun voorgangers, de voormalige bedrijfschappen voor de voedselvoorziening, hebben vooral toepassing gevonden in een aantal takken van handel in de agrarische en voedselvoorzieningssector.

Op basis van deze erkenningsreglementen wordt vooral sinds de bevrijding voor een groot deel van de agrarische en voedselvoorzieningshandel een vestigingsbeleid gevoerd, dat voor de betrokken takken van handel van grote betekenis is. Dit beleid, dat aanvankelijk door de vakgroepen en thans, hetzij door de ingestelde bedrijfschappen, hetzij door daartoe krachtens een beschikking van de Minister van Landbouw ingestelde commissies wordt voortgezet, komt overeen met dat bij kleinhandel en ambacht.

Er worden eisen gesteld aan handelskennis en/of vakbekwaamheid en/of aan kredietwaardigheid. Daartoe zijn door een aantal bedrijfstakken opleidingsmogelijkheden geschapen door middel van schriftelijke en/of mondelinge cursussen. In vele gevallen worden de betrokkenen ook in het bezit gesteld van een erkenning uitsluitend op basis van de ervaringen, die zij in de praktijk hebben opgedaan.

Bij de voorbereiding en het tot standkomen van de Vestigingswet Bedrijven heeft niemand kunnen vermoeden, dat de plaatsgevonden formeel-administratieve wijzigingen wel eens zouden kunnen leiden tot een geheel ander beleid, dan tot nu toe is gevoerd.

Na daarover adviezen te hebben gevraagd van de daarvoor ingestelde Commissie Adviezen Vestigingsregelingen van de Sociaal-Economische Raad, is reeds een tweetal aanvragen om vestigingsbesluiten, nl. voor de pootaardappelhandel en voor de exporteurs van strovlas afgewezen. Voor een aantal andere bedrijfstakken is het beraad nog gaande en de Staatssecretaris van Economische Zaken

heeft het in overleg met de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening nuttig geacht, het advies van de Commissie Adviezen Vestigingsregelingen te vragen over een aantal richtlijnen, betrekking hebbende op het vestigingsbeleid ten aanzien van de betrokken takken van handel. Deze richtlijnen zijn gepubliceerd in het Mededelingenblad van de Sociaal-Economische Raad van 22 juli jl.

Zonder in dit artikel uitvoerig op deze richtlijnen in te gaan, willen wij de aandacht vestigen op één aspect, dat èn in deze richtlijnen èn ook in de reeds door de S.-E.R.-commissie uitgebrachte adviezen volledig is genegeerd. Dit is namelijk de ervaring, die tot nu toe is opgedaan met het sinds de bevrijding in de betrokken takken van handel gevoerde vestigingsbeleid op basis van de erkenningsreglementen. Deze ervaringen zijn — ondanks de neiging bij sommige buitenstaanders vestigingsregelingen op niet on-geestige, doch wel ondeskundige wijze te ridiculiseren — bij uitstek gunstig. Dit is niet alleen een subjectieve opvatting, die bij de betrokken branche-organisaties aanwezig is, doch dit kan ook door objectieve maatstaven worden geadstrueerd.

Bij het beoordelen van vestigingsregelingen wordt veelal eenzijdig de nadruk gelegd op de belemmeringen, die deze regelingen met zich brengen voor degenen, die zich in een bepaalde bedrijfstak willen vestigen. Daarbij wordt niet alleen vergeten, dat het stellen van werkelijke *minimumeisen* van deskundigheid geen reële belemmering vormt voor personen, die zich enigszins willen bekwamen voor het beroep, dat zij gaan uitoefenen. Ditzelfde geldt immers ook voor het overgrote deel van andere beroepen zonder dat daarvoor altijd een vestigingsregeling nodig is.

Men vergeet ook, dat vestigingsregelingen voor de betrokken takken van handel daarnaast *de mogelijkheid scheppen* zich op eenvoudige wijze voor te bereiden op een vak, voor welk vak zonder de basis van een vestigingsregeling geen opleidingsmogelijkheid zou bestaan. Niet ten onrechte kan daarom worden gesteld, dat een doelmatige vestigingsregeling het toetreden van nieuwe enigszins op hun taak voorbereide ondernemers bevordert, terwijl het ontbreken van vestigingsregelingen en daarmee samen-

hangende opleidingsmogelijkheden het toetreden van deze elementen belemmert en de deur openzet voor onverantwoorde vestigingen. Dit met als gevolg grote schade niet alleen voor de betrokkenen zelf en ook niet alleen voor de

„Super markets” in Engeland

Zelfbedieningswinkels zijn in Engeland een vertrouwd verschijnsel geworden; er zijn er, naar „The Economist” van 23 dezer weet te melden, ongeveer 4.500 en iedere maand komen er rond 70 bij.

Uit deze gestadige ontwikkeling heeft zich een dynamisch verschijnsel los gemaakt, de „super market”, waaronder wordt verstaan een zelfbedieningswinkel op het gebied van voedingsmiddelen en schoonmaakartikelen met een verkoopruimte van minstens 2.000 vierkante voet. Volgens deze maatstaf gemeten zijn er in Engeland 175 — waarvan ongeveer de helft wordt geëxploiteerd door de coöperatieve beweging —, een aantal, dat iedere maand met minstens 5 toeneemt. Het zijn deze „super markets”, zegt „The Economist” „... that are beginning to cause the dramatic lowering of prices to the consumer that one might expect from a major technological upheaval”.

De belangrijkste kostenverlaging bij de „super market” wordt gevonden onder de loonkosten. Hoewel zelfbediening reeds rationalisatie en specialisatie mogelijk maakt, kunnen de potentiële kostenverlagingen op „super market”-schaal eerst ten volle worden gerealiseerd. Als gevolg van „economies of scale” hebben „super markets” hun loonkosten tot beneden 5 pCt. van de omzet kunnen verlagen, terwijl de kleinere zelfbedieningswinkels slechts $\frac{1}{2}$ à 1 pCt. van de in toonbankwinkels bij een omzet van ca. £ 600 per week gebruikelijke 7 à 8 pCt. hebben kunnen afschaven.

Ondanks de lagere detailhandelsprijzen zijn de bruto-winstmarges in de „super markets” hoger. Dit verschijnsel doet zich, zegt genoemd blad, in alle zelfbedieningswinkels voor, maar in de kleinere zaken is dit een gevolg van impuls-aankopen, terwijl de winkelier in een „super market” „can break into the food trades with higher distributive margins... and can fix his eyes on the green pastures of „non food” goods — which offer glittering prizes in higher margins”.

De grote omvang van de „super markets” brengt ook nadelen met zich. Zo schijnt het aantal kruimeldiefstallen in dit soort winkels sterk toe te nemen. Belangrijker dan dit lek is de stijging van het vereiste vaste kapitaal. Heel vaak moet de eigenaar van een „super market” grote bedragen — gemiddeld £ 8 per vierkante voet verkoopruimte — uittrekken voor verbouwing, decoratie, verlichting enz. van reeds bestaande gebouwen.

betrokken bedrijfstak, maar tevens voor leveranciers en afnemers.

Voorts dient in dit verband te worden bedacht, dat een verantwoorde vestigingsregeling, ondanks het geheel andere karakter hiervan, kartelvorming voorkomt. Dit blijkt als men een vergelijking treft tussen de agrarische en voedselvoorzieningshandel, waarin kartelregelingen tot hoge uitzonderingen behoren, en andere takken van handel, waar dergelijke regelingen veelvuldig voorkomen.

Dit ligt voor de hand. Indien ondernemers in een bepaalde bedrijfstak zich bedreigd voelen door een onredelijke concurrentie van ondeskundige en daarom onverantwoordelijke ondernemers, gaan zij middelen beramen hiertegen iets te doen. En niet ten onrechte. De Regering zal daarom ook in verschillende gevallen moeten kiezen tussen het handhaven van een verantwoord en krachtens de ervaring gunstig werkend vestigingsbeleid met de thans bestaande levendige concurrentie en het laten vervallen van vestigingsregelingen met als gevolg òf het beperken van de concurrentie door daartegen gerichte privaatrechtelijke afspraken òf waar dit niet mogelijk blijkt, het bevorderen van een chaotisch distributie-apparaat met grote schade voor de afzet in binnen- en in buitenland.

Ten slotte nog een andere opmerking. Het regeringsbeleid in Nederland dient voor een belangrijk deel gericht te zijn op het bevorderen van de eigen verantwoordelijkheid van het georganiseerde bedrijfsleven. Wanneer bedrijfsorganisaties tot de conclusie komen, dat het continueren van een vestigingsregeling gewenst is en zij daarvoor de verantwoordelijkheid willen aanvaarden, dan past het in het kader van een dergelijk beleid, dat de Regering dergelijke initiatieven steunt. Tenzij deze steun niet in overeenstemming zou zijn met het algemeen welzijn of met de rechtmatig gerichte belangen van andere groepen van de bevolking. Dit laatste is echter noch in de tot nu toe door de Commissie Adviezen Vestigingsregelingen uitgebrachte adviezen, noch in de door de Regering geformuleerde richtlijnen genoemd. Dit kan ook moeilijk, omdat voor een dergelijke stelling de gronden ontbreken.

Vraagt men nu, waarom dan en de Commissie van de S.-E.R. en de Regering tot nu toe zo weinig geneigd zijn hun medewerking te verlenen, dan moeten wij daarop antwoorden, dat hieraan alleen een onberedeneerd sentiment ten grondslag kan liggen, dat men in het bijzonder ten opzichte van de handel meent te kunnen laten gaan. Wij kunnen althans moeilijk een andere verklaring vinden voor het doen beëindigen van waardevolle activiteiten van de betrokken bedrijfsorganisaties, die volledig door het bedrijfsleven zelf worden gefinancierd. Steeds meer komt de vraag op, of de betrokken takken van handel er goed aan doen prat te gaan op het bewaren van hun zelfstandigheid door als vrijwel enige uitzonderingsgroep van de Nederlandse bevolking hun activiteiten volledig zelf te bekostigen. Wie niet uit de staatsruif eet, kan kennelijk ook niet de steun van de Staat verwachten.

Hoe anders is het te verklaren, dat de Regering, daarbij gesteund door de betrokken S.-E.R.-commissie, zonder rekening te houden met in het verleden opgedane ervaringen en zonder zich te beroepen op het algemeen welzijn constructieve initiatieven van het bedrijfsleven zelf afwijst? Initiatieven, die zijn gebaseerd op en volledig in overeenstemming zijn met de nog niet lang geleden tot stand gekomen vestigingswetgeving.

In het eerste halfjaar 1958 is vóór f. 14,2 mln. minder aan nieuwe verzekeringen tot stand gekomen dan gedurende dezelfde tijd een jaar eerder. Deze achteruitgang is een gevolg van de sterke daling van de renteverzekering; waardoor deze soort verzekering, welke doorgaans zowel in absolute zin als relatief het belangrijkste aandeel in de produktie op haar naam heeft staan, door de kapitaalverzekering is overvleugeld. Gedurende de eerste zes maanden van dit jaar werd voor ruim f. 41 mln. meer aan premie ontvangen dan gedurende hetzelfde tijdvak in 1957; de uitkeringen stegen met f. 12,4 mln. Geconcludeerd wordt, dat in het licht van de huidige omstandigheden de ontwikkeling van de levensverzekering in het verstreken halfjaar zeker reden tot tevredenheid geeft; door de — zij het lichte — teruggang in de produktieresultaten is het evenwel vooralsnog een open vraag of 1958 uiteindelijk toch nog een beter beeld zal opleveren dan het recordjaar 1957.

Produktie.

Statistische gegevens, die door het secretariaat van de Nederlandse Vereniging ter Bevordering van het Levensverzekeringwezen (N.V.B.L.) aan de hand van de door de binnenlandse maatschappijen uitgebrachte jaarverslagen zijn verzameld en waaraan deswege een semi-officieel karakter kan worden toegekend, tonen aan dat in het jaar 1957 de toevoer aan nieuwe verzekeringen met f. 4.458,6 mln. bijna f. 4,5 mrd. heeft bedragen¹⁾. Daarmede is ten opzichte van 1956, in welk jaar de produktie met een bedrag van f. 4.047 mln. voor het eerst in de geschiedenis van het Nederlandse levensverzekeringwezen de grens van f. 4 mrd. werd overschreden, een bruto-vooruitgang van f. 411,5 mln. geboekt, terwijl er tegelijkertijd een nieuw produktie-record werd gevestigd. Het totale bedrag, waarvoor men aan het eind van 1957 zijn toekomstbelangen aan het particuliere levensverzekeringbedrijf heeft toevertrouwd, bedraagt ruim f. 29,4 mrd. tegen f. 26,6 mrd. ultimo 1956.

Uit de verslagen van de Verzekeringskamer over 1955 en 1956 blijkt, dat in die jaren 93,4 pCt. van de totale verzekeringsportefeuille betrekking had op posten, die op het leven van hier te lande woonachtige personen zijn gesloten. Aangenomen mag worden, dat voor 1957 een zelfde percentage zal gelden. Daarvan uitgaande betekent dit, dat het Nederlandse volk per 31 december 1957 voor een totaal bedrag van f. 27,5 mrd. verzekerd was, tegen f. 24,9 mrd. per einde 1956. Bij een bevolking van 11.095.000 inwoners per 31 december 1957 komt dit er op neer, dat het gemiddelde verzekerd bedrag per hoofd f. 2.479 groot is, d.i. een stijging van f. 207 ten opzichte van het voor 1956 gevonden gemiddelde van f. 2.272. Ter vergelijking diene, dat aan het einde van het vooroorlogse recordjaar 1938 het gemiddeld per hoofd van onze bevolking verzekerde bedrag slechts f. 488 beliep.

De hierboven aangehaalde produktiecijfers hebben betrekking op de verzekeringen, die door de 59 hier te lande werkzame Nederlandse maatschappijen in binnen- en buitenland zijn afgesloten. Naar schatting betreft ongeveer 6 pCt. van de produktie verzekeringscontracten,

Levensverzekering in het eerste halfjaar 1958

die tot stand zijn gekomen in een aantal andere bedrijfsgebieden, waar de Nederlandse maatschappijen, daartoe door de officiële instanties van de betrokken landen gemachtigd, hun activiteiten op het terrein der levensverzekering mogen ontplooien. Die bedrijfsgebieden zijn in volgorde van hun belangrijkheid: België, Indonesië, Suriname en Ned. Antillen, -Frankrijk, Zuid-Afrika, Canada en Denemarken.

Ook het Centraal Bureau voor de Statistiek houdt zich met het verzamelen van produktiecijfers bezig. Daarom wordt het maandelijks een opgave, meestal tegen het eind van de maand, volgend op de periode, waarop de gegevens betrekking hebben. Dank zij deze maandelijks publicatie is het mogelijk de ontwikkeling van de levensverzekering op de voet te volgen. Aan de C.B.S.-produktiecijfers echter ligt een andere wijze van samenstellen ten grondslag. Zij betreffen uitsluitend de hier te lande afgesloten nieuwe verzekeringen van de binnenlandse en buitenlandse maatschappijen.

Het logische gevolg van de twee afwijkende methoden van berekening is evenwel, dat er niet te vermijden verschillen ontstaan. Of het mogelijk is bij het samenstellen een zodanige grondslag te kiezen, dat er in de van twee verschillende kanten komende gegevens een grotere mate van uniformiteit optstaat, onttrekt zich aan onze beoordeling. De wenselijkheid daarvan kan niettemin worden uitgesproken. Aansluiting bij het pas veel later verschijnende verslag van de Verzekeringskamer zou verkregen kunnen worden, wanneer dezelfde weg wordt gevolgd en dezelfde methode wordt toegepast, welke bij dit officiële lichaam usance is. Dan kan niet voorkomen, wat bijv. ten aanzien van 1957 het geval is, dat het C.B.S. op een eindproduktiecijfer komt van f. 3.933,9 mln., d.i. dus het bedrag van de alleen hier te lande bij binnen- en buitenlandse maatschappijen gesloten verzekeringen, doch het op grond van de verslagen der Nederlandse maatschappijen gevonden produktiecijfer van de hier en elders tot stand gekomen verzekeringen een bedrag van f. 4.458,6 mln. aanwijst, m.a.w. f. 525 mln. of ruim een half miljard hoger. Wanneer wij aan de hand van de gedurende de eerste zes maanden van 1958 verschenen produktie-opgaven van het C.B.S. een opstelling maken van de in die periode

¹⁾ De Verzekeringsbode van 11 juli 1958, nr. 28.

geboekte resultaten en deze vergelijken met wat in de eerste helft van 1957 werd bereikt, dan valt er in het groeitempo van de levensverzekering een teruglopende tendens te constateren. Zelfs in die mate, dat de produktie bij die van het vorige jaar is achtergebleven. Zoals uit tabel 1 blijkt heeft het daar aanvankelijk niet naar uitgezien. Want in het eerste kwartaal werd met f. 931,4 mln. een produktie geboekt, welke die van het vorige jaar in dezelfde periode, toen de produktie f. 892,4 mln. bedroeg, met f. 39 mln. overtrof. In het tweede kwartaal heeft zich echter een inzinking geopenbaard, welke tot gevolg had, dat de aanwas aan nieuwe verzekeringen, in dat tijdvak f. 924,9 mln. bedragende, f. 53,2 mln. onder het produktiepeil van het tweede kwartaal van 1957 bleef. Het uiteindelijk resultaat is derhalve, dat er in de eerste zes maanden van 1958 voor f. 14,2 mln. minder aan nieuwe verzekeringen is tot stand gekomen dan gedurende dezelfde tijd een jaar eerder. Medio 1957 vertegenwoordigden de nieuwe verzekeringscontracten een totaal bedrag van f. 1.870,5 mln., halverwege 1958 echter f. 1.856,3 mln.

TABEL 1.

Produktieverloop eerste halfjaar 1957—1958
(in miljoenen guldens)

periode	1957	1958	verschil 1958 t.o.v. 1957
januari	279,4	284,7	+ 5,3
februari	288,6	313,9	+ 25,3
maart	324,4	332,8	+ 8,4
<i>1e kwartaal</i>	<u>892,4</u>	<u>931,4</u>	<u>+ 39,0</u>
april	320,9	312,9	— 8,0
mei	334,5	289,0	— 45,5
juni	322,7	323,0	+ 0,3
<i>2e kwartaal</i>	<u>978,1</u>	<u>924,9</u>	<u>— 53,2</u>
totaal eerste halfjaar	1.870,5	1.856,3	— 14,2

Bij het levensverzekeringbedrijf wordt onderscheid gemaakt tussen verzekeringen die door particulieren tegen de daarvoor geldende zgn. individuele premietarieven worden aangegaan en verzekeringen die in groepsverband worden gesloten, t.w. personeelsverzekeringen, waarvoor een gereduceerd tarief wordt toegepast. Deze collectieve verzekeringen vormen een voornaam bestanddeel van de produktie resp. van de totale verzekeringsportefeuille. Blijkens het laatste verslag van de Verzekeringskamer, die in haar jaarlijkse rapport afzonderlijke cijfers publiceert betreffende individuele en collectieve verzekeringen, bestond in 1956 de produktie voor 54,1 pCt. uit individuele en voor 39,5 pCt. uit collectieve verzekeringen. Per ultimo 1956 bedroeg het aandeel in het totale verzekerde bedrag van „individueel” 54,2 pCt. en van „collectief” 34,7 pCt.

Een dergelijke splitsing wordt door het C.B.S. in zijn produktie-overzichten niet gemaakt. Onwillekeurig rijst de vraag of dit evenals in andere landen, bijv. België, West-Duitsland, de Verenigde Staten, ook te onzent niet doorvoerbaar zou zijn. Bij onze Zuiderburen geeft het Ministerie van Economische Zaken, onder welks controle het Belgische levensverzekeringbedrijf staat, jaarlijks een statistisch overzicht uit, waarin de cijfers voor de individuele en collectieve verzekeringen aparte rubrieken vormen. In West-Duitsland kan men op dit punt gedetailleerde informatie in het „Jahrbuch” vinden, terwijl het „Institute of Life Insurance” te New York in zijn publikaties grote hoeveelheden statistisch materiaal over alles wat de levensverzekering raakt pleegt op te dienen.

Onderscheiden naar de drie hoofdbranches kapitaal-, rente- en volksverzekeringen zijn in tabel 2 de cijfers opgenomen, die gelden voor de op individuele en collectieve basis *tezamen* afgesloten verzekeringen, waarbij het dus niet mogelijk is na te gaan, welk gedeelte daarvan op de ene en welk gedeelte op de andere soort verzekering betrekking heeft.

TABEL 2.

Produktie per branche
(eerste halfjaar)

branche	1957	1958	verschil 1958 t.o.v. 1957	1957	1958
	(in miljoenen guldens)			(in procenten van het totaal)	
a. kapitaalverzekering	823,1	868,0	+ 44,9	44,0	46,8
b. renteverzekering	923,1	853,8	— 69,3	49,4	46,0
c. volksverzekering	124,3	134,5	+ 10,2	6,6	7,2
totaal	1.870,5	1.856,3	— 14,2	100,0	100,0

Bij nadere beschouwing van deze tabel blijkt, dat de vooruitgang, welke ten opzichte van 1957 zowel de kapitaalverzekering (f. 44,9 mln.) als de volksverzekering (f. 10,2 mln.) hebben geboekt — samen f. 55,1 mln. — volledig teniet is gegaan door de opvallend grote achteruitgang, welke de renteverzekering (f. 69,3 mln.) vertoont. Hierin schuilt een aanwijzing dat het publiek bij het streven naar bezitsvorming door middel van de levensverzekering een duidelijke voorkeur voor de kapitaalverzekering, m.a.w. voor het creëren van vermogen aan de dag heeft gelegd, terwijl de vorming van inkomen langs de weg van de renteverzekering in dit eerste halfjaar blijkbaar minder belangstelling heeft genoten. Het feit, dat bij de levensverzekeringmaatschappijen het verstrekken van hypothecaire geldleningen veelal in combinatie met een kapitaalverzekering geschiedt, heeft ook tot de verdere groei van deze soort verzekering bijgedragen. Waarschijnlijk heeft voorts de collectieve sector van het bedrijf, welke voornamelijk uit renteverzekeringen (pensioenvoorzieningen) bestaat, een veer moeten laten, waaraan de omslag in de conjuncturele omstandigheden met de daarmee gepaard gaande terugvallende bedrijvigheid in verschillende ondernemingen niet vreemd is.

Door deze ontwikkeling is de renteverzekering, welke doorgaans zowel in absolute zin als relatief het belangrijkste aandeel in de produktie op haar naam heeft staan, door de kapitaalverzekering overvleugeld. Er werden in de eerste helft van 1958 merendeels kapitaalpolissen afgesloten (f. 868 mln. of 46,8 pCt. tegen f. 823,1 mln. of 44 pCt. vorig jaar). Op de tweede plaats komt de renteverzekering (f. 853,8 mln. of 46 pCt. tegen f. 923,1 mln. of 49,4 pCt. vorig jaar). Als steeds wordt de derde plaats ingenomen door de volksverzekering, in welke tak van het bedrijf een opmerkelijke vooruitgang werd genoteerd (f. 134,5 mln. of 7,2 pCt. tegen f. 124,3 mln. of 6,6 pCt. vorig jaar).

Premie-ontvangsten.

Onder auspiciën van de reeds eerder genoemde Nederlandse Vereniging ter Bevordering van het Levensverzekeringwezen worden elke drie maanden kwartaal-overzichten, „De Telstrook” geheten, gepubliceerd, waarin behalve de door het C.B.S. verzamelde produktiecijfers nog enkele andere van essentieel belang zijnde gegevens zijn opgenomen, die het mogelijk maken zich al tijdens het

lopende boekjaar over de gang van zaken bij het *binnenlandse* bedrijf van de *Nederlandse* verzekeringsondernemingen te oriënteren. In tegenstelling tot wat bij de productie-overzichten het geval is, zijn hierbij de buitenlandse maatschappijen derhalve buiten beschouwing gelaten.

Ten aanzien van de premie-ontvangsten (f. 414,2 mln.) blijkt, dat in de eerste zes maanden van dit jaar ruim f. 41 mln. méér in de vorm van premiestortingen bij het levensverzekeringbedrijf is gespaard dan in 1957 gedurende hetzelfde tijdvak (f. 372,9 mln.). Zoals de op de laatste vijf jaar betrekking hebbende cijfers uit tabel 3 laten zien, ligt dit spaarsurplus ongeveer op hetzelfde niveau als in 1956 ten opzichte van 1955 het geval was en is de matige toeneming, die in 1957 bij vergelijking met 1956 moest worden geconstateerd, slechts van incidentele aard geweest.

TABEL 3.

Premie-ontvangsten
(in miljoenen guldens)

jaar	Premie-ontvangst eerste halfjaar	Toeneming t.o.v. het voorgaande jaar
1954	294,8	28,3
1955	320,7	25,9
1956	364,2	43,5
1957	372,9	8,7
1958	414,2	41,3

Uitkeringen.

De uitkeringen, die de maatschappijen op grond van het overlijden van de verzekerden dan wel wegens het bereiken van de expiratiedata van de betreffende polissen hetzij als kapitaal (uitkeringen van bedragen-ineens) hetzij in de vorm van rente (periodiek inkomen) in het eerste semester van 1958 hebben verricht, bereikten een hoogte van f. 120,1 mln. of f. 12,4 mln. meer dan vorig jaar (f. 107,7 mln). Het maandgemiddelde steeg daardoor van f. 18 mln. tot f. 20 mln. In welke verhouding de verschillende uitkeringsrubrieken tot elkaar staan, valt uit tabel 4 af te lezen.

TABEL 4.

Uitkeringen aan polishouders en begunstigen

Uitkering eerste halfjaar	1957		1958	
	in mln. guldens	in pCt.	in mln. guldens	in pCt.
wegens overlijden ..	17,8	16,5	20,7	17,3
op de afloopdata ..	41,5	38,5	48,1	40,0
aan diverse soorten rente	48,4	45,0	51,3	42,7
totaal	107,7	100,0	120,1	100,0

Aparte vermelding verdient, dat in de eerste helft van 1958 van 2.254 polissen de verzekerde bedragen opeisbaar werden, omdat degenen, die volgens die polissen waren verzekerd reeds binnen een tijdsverloop van twee jaar, nadat de posten tot stand waren gekomen, kwamen te overlijden, ondanks de medische waarborgen, die ten tijde van het afsluiten van de verzekeringscontracten door de maatschappijen waren gesteld. Op die polissen ontvingen de verzekeraars in totaal f. 162.363 aan premieën. Daartegenover staat een betalingsplicht der maatschappijen van f. 3.054.070, welke uitkering bijna het 19-voudige vormt van wat aan premieën is gestort, cijfers, die de betekenis van de risicodragende functie van het levensverzekeringbedrijf nog eens extra onderstrepen.

De hiervoor geldende cijfers over de afgelopen vijf jaar zijn vermeld in tabel 5, welke alle betrekking hebben op de ervaringen, die het levensverzekeringbedrijf heeft

opgetekend ter zake van polissen, die — tegen alle verwachting in — ten gevolge van overlijden van de verzekerden reeds binnen twee jaar na de ingangsdatum tot uitkering kwamen.

TABEL 5.

Door overlijden binnen twee jaar vervallen polissen

eerste helft van	aantal polissen	premie-ontvangst in guldens	uitkeringen in guldens
1954	2.592	170.952	2.016.282
1955	2.374	118.912	1.961.760
1956	2.512	209.884	2.367.883
1957	2.131	215.471	2.162.134
1958	2.254	162.363	3.054.070

Beleggingen.

Op welke wijze de belegging van het levensverzekeringsvermogen van het binnenlands bedrijf in de eerste helft van 1958 heeft plaats gehad en welke mutaties zich in de periode van 1 januari tot en met 30 juni 1958 hebben voorgedaan, is in tabel 6 aangegeven. De activa vertegenwoordigden ultimo 1957 een balanswaarde van f. 6.353,2 mln., welke waarde door een toeneming van f. 314,5 mln. in zes maanden tijd is gestegen tot f. 6.667,7 mln.

Van alle beleggingsobjecten vormen de „leningen op schuldbekentenis”, voor welke wijze van beleggen het levensverzekeringbedrijf een grote voorliefde koestert, veruit de belangrijkste. Eind 1957 maakte de onderhandse lening met f. 3.243,6 mln. 51,05 pCt. van het totaal der beleggingen uit. Medio 1958 is dit percentage door een stijging van f. 194,3 mln. zijnde bijna 62 pCt. van het gehele beleggingssurplus, toegenomen tot 51,56 pCt. (+ f. 3.437,9 mln.).

Ook de hypotheekportefeuille vertoont een groei. Zij steeg van f. 1.235 mln. per 31 december 1957 met f. 68,1 mln. tot f. 1.303,1 mln. zes maanden later. Het per ultimo 1957 geldende percentage van 19,44 wijzigde zich in 19,54 per 30 juni 1958.

TABEL 6.

Belegd kapitaal

Soort belegging	Balanswaarde		Stijging of daling	In procenten	
	per 31-12-1957	per 30-6-1958		per 31-12-1957	per 30-6-1958
	(in miljoenen guldens)				
vaste eigendommen	458,6	475,9	+ 17,3	7,22	7,14
hypotheken	1.235,0	1.303,1	+ 68,1	19,44	19,54
effecten	558,7	568,2	+ 9,5	8,79	8,52
leningen op schuldbekentenis	3.243,6	3.437,9	+ 194,3	51,05	51,56
schatkistbiljetten en promessen	1,2	2,8	+ 1,6	0,02	0,04
inschrijvingen Grootboek en Schuldregisters	649,8	630,0	- 19,8	10,23	9,45
polisbeleningen	80,9	84,4	+ 3,5	1,27	1,27
overige beleggingen	125,4	165,4	+ 40,0	1,98	2,48
totaal	6.353,2	6.667,7	+ 314,5	100,0	100,0

Het in effecten belegde bedrag onderging wel een vermeerdering van f. 9,5 mln. (f. 558,7 mln. per 31 december 1957 en f. 568,2 mln. per 30 juni 1958), doch daartegenover staat, dat de inschrijvingen op Grootboek en Schuldregisters een teruggang van f. 19,8 mln. laten zien (f. 649,8 mln. aan het einde van het vorige jaar, f. 630 mln. halverwege 1958). Relatief liep het effectenbezit achteruit, nl. van 8,79 pCt. tot 8,52 pCt. Van 10,23 pCt. tot 9,45 pCt. was dit ten aanzien van de Inschrijvingen Grootboek en Schuldregisters het geval.

Het belang bij vaste eigendommen is weliswaar in de berichtperiode toegenomen door een stijging van f. 458,6 mln. tot f. 475,9 mln., wat neerkomt op een vooruitgang

De Nederlandse industrie in het tweede kwartaal van 1958

De indruk, die een terugblik op het tweede kwartaal van 1958 op de waarnemer achterlaat, is dat met het vieren van de teugels van de bestedingsbeperking de recessiegeest enigszins op de achtergrond begint te geraken.

De oorzaken hiervan zijn zowel van psychische als van zakelijke aard. Men zal de betekenis van de eerstgenoemde niet moeten onderschatten; voor een herstel is vóór alles vertrouwen in de toekomst noodzakelijk. De zakelijke aanleidingen tot de opleving, die zich in enkele sectoren van het bedrijfsleven hebben voorgedaan, waren geen verrassing. Zij hielden verband met noodzakelijke aanvulling van voorraden en een minder straf beleid van bestedingsbeperking. Hun psychologische nevenwerking was echter van niet minder grote betekenis.

Inmiddels behoort de overspanning van de conjunctuur voorlopig tot het verleden. Dit blijkt onder andere uit de situatie op de arbeidsmarkt, welke ten opzichte van het vorige kwartaal weinig verandering onderging, en het „verbleken” van vele zwarte lonen.

De geringe verandering van het werkloosheidscijfer mag een indicatie zijn dat de conjunctuur zich op een lager niveau stabiliseert. Er zijn echter meer tekenen die in deze richting wijzen. Ondanks de nog steeds nijpende woningnood wordt de verkoop van woningen geleidelijk moeilijker. Ten dele is dit een gevolg van de moeilijkheden op de kapitaalmarkt, waardoor de, hypotheekrente hoog opliep, doch dit kan naar ons gevoelen niet de enige oorzaak zijn. Wij menen dit te kunnen stellen, daar het ook bij de verhuur van nieuwe woningen steeds moeilijker wordt vlot gegadigden te vinden, die bereid zijn de voor deze woningen geldende huren te betalen. Opvallend is voorts dat de rubriek „Aangeboden inwoning” in onze plaatselijke dagbladen meer keus biedt dan jarenlang het geval is geweest.

Hoewel het een gezonde ontwikkeling mag worden genoemd dat in het laatste jaar veel spanningen uit ons

economisch leven zijn weggenomen, heeft de gang van zaken in het nabije verleden toch enkele minder prettige consequenties voor het bedrijfsleven.

Het merkwaardige beloop van de bestelpolitiek, die het gevolg was van de bestedingsbeperking — en waarin de Overheid voorging — stelt menig bedrijf thans voor grote moeilijkheden. Na een periode van zeer geringe opdrachten — met als gevolg ófwel een geringe bedrijfsbezetting óf olopende voorraden — komen thans stootsgewijs nieuwe orders binnen. Voor zover men niet uit voorraad kan leveren staat de bedrijfsleiding van sommige bedrijven thans voor de vraag hoe zij op korte termijn aan deze plotselinge vraag kan voldoen. Daarbij staat steeds de dreiging op de achtergrond, dat buitenlandse concurrenten maar al te gaarne de leemten zullen opvullen, indien onze industrie te kort mocht schieten. Wij menen te weten dat dit in sommige sectoren van de textielindustrie en de metaalnijverheid een vrij dringend vraagstuk is.

Ook op ander terrein heeft de bestedingsbeperking in ongunstige zin gewerkt. Wij denken hierbij aan de opschorting van de investeringsaftrek. Door haar globale aard heeft deze maatregel in vele gevallen ook investeringen getroffen, welke uit een structureel oogpunt van grote betekenis zijn. Het is niet te ontkennen, dat de overspanning van de conjunctuur in 1957 de Overheid tot ingrijpen noopte; het ware echter juist geweest, indien de maatregelen tot beperking van de investeringen waren gericht geweest op die sectoren van het economisch leven, waar van een duidelijke overinvestering sprake was. Weliswaar zou een dergelijke wijze van ingrijpen bij velen grote weerstanden hebben opgeroepen en ook niet steeds feilloos zijn uit te voeren, doch zij is altijd te verkiezen boven de nu gevolgde globale gedragslijn, waarbij bij voorbaat vaststaat dat het economisch leven zal worden geschaad. Het stemt tot voldoening dat de Overheid de investeringsaftrek met ingang van 1 januari 1959 wederom zal invoeren. Ongetwijfeld zal dit de investeringslust ten goede komen.

De gang van zaken in het nabije verleden heeft overigens een onverwachte en gunstige invloed gehad op de efficiëncy van ons bedrijfsleven. De overspannen conjunctuur heeft er wel toe geleid dat men lichtvaardig besloot tot vernieuwing van outillage. Lange levertijden en haussementaliteit hebben in het verleden bedrijfsleiders en afdelingschefs er soms toe verleid bij vervanging van outillage en uitbreiding bij hun directies te „majoreren”. Het is ons in enkele gevallen gebleken, dat in de periode van bestedingsbeperking het bewustzijn is gegroeid dat op dit punt grote bezuinigingen mogelijk zijn, waardoor inkoopafdelingen in haar bestelpolitiek wat kritischer zijn geworden. Vele bedrijven zijn bij de vervanging van hun outillage, waaronder wij ook verstaan gereedschappen en kleine inventaris, minder voortvarend geworden dan voorheen wel het geval is geweest.

Richten wij thans de aandacht op de cijfers¹⁾:

¹⁾ Alle in dit overzicht genoemde cijfers zijn, tenzij anders is vermeld, ontleend aan of berekend met behulp van publicaties van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

(vervolg van blz. 664)

van f. 17,3 mln., doch in relatieve zin valt er enige achteruitgang te constateren, nl. van 7,22 pCt. tot 7,14 pCt.

Wat de polisbeleningen betreft, per 31 december 1957 hadden de maatschappijen aan de betrokken polishouders in totaal f. 80,9 mln. bij wijze van voorschot op toekomstige uitkeringen ter leen verstrekt. Dit bedrag was per 30 juni 1958 met f. 3,5 mln. opgelopen tot f. 84,4 mln., doch verhoudingsgewijs bracht dit geen verandering teweeg. Het percentage handhaafde zich op 1,27, waaruit het streven van de verzekeringnemers blijkt eenmaal afgesloten polissen zoveel mogelijk onbelast te laten.

In het licht van de huidige omstandigheden geeft de ontwikkeling van de levensverzekering in het verstreken halfjaar zeker reden tot tevredenheid, al moet daarbij wel de aantekening worden geplaatst, dat door de — zij het lichte — teruggang in de produktieresultaten bij vergelijking met vorig jaar het vooralsnog een open vraag is of uiteindelijk 1958 toch nog een beter beeld zal opleveren dan het recordjaar 1957.

Rotterdam.

J. B. BOOIJ.

Volume-indexcijfers van de industriële productie excl. de
bouwnijverheid

	1957		1958	
	Maand- cijfers	Kwartaal- cijfers	Maand- cijfers	Kwartaal- cijfers
januari	128		121	
februari	119	124	113	119
maart	126		123	
april	125		124	
mei	136	129	128	127
juni	125		130	
juli	129			
augustus	122	125		
september	124			
oktober	133			
november	127	125		
december	115			

Uit deze cijfers blijkt, dat de bedrijvigheid, welke in het eerste kwartaal sterk was gedaald, in de verslagperiode in vrij belangrijke mate toenam. Hierbij dient men in aanmerking te nemen, dat in het tweede kwartaal door seizoensfactoren de industriële activiteit steeds in gunstige zin wordt beïnvloed. De hier gesignaleerde toeneming gaat echter boven de seizoensbeweging uit. Het peil van het overeenkomstige kwartaal van 1957 werd nagenoeg bereikt.

Ten aanzien van de ontwikkeling van de bedrijvigheid in een aantal bedrijfstakken merken wij het volgende op.

De gang van zaken in de *chemische industrie* was over het geheel genomen gunstig. De bedrijvigheid nam verder toe. Het produktie-indexcijfer (exclusief de aardolie-produkten) bedroeg in de verslagperiode 137 tegen 132 in hetzelfde tijdvak van 1957. Vermeldenswaard is de opening van een fabriek voor de produktie van synthetische glycerine. Dit bedrijf is het eerste van zijn soort in Europa.

Van de *textielindustrie* zijn alleen de produktie-indexcijfers van april en mei bekend. Deze zijn belangrijk lager dan in de overeenkomstige maanden van 1957. Onze indruk is, dat in juni in verschillende sectoren de situatie enigszins verbeterde. Vooral in de wolindustrie nam het aantal opdrachten sterk toe. Bij een aantal bedrijven was men zelfs genoodzaakt in ploegen te werken teneinde tijdig aan de vaak korte levertijden te kunnen voldoen. Vermeldenswaard is de steun, die de Nederlandse Regering aan de vlassers zal gaan geven naar aanleiding van de scherpe concurrentie, die de vlaseelt ondervindt van de goedkope Russische vlaseexport. Er zal een subsidie aan de vlassers worden verleend van f. 160 per verwerkte hectare vlas.

De produktie-indexcijfers van de *metaalindustrie* vertoonden in het tweede kwartaal een opwaartse beweging. In juni werd het peil van dezelfde maand van 1957 overtroffen. De toeneming van de bedrijvigheid in deze bedrijfstak is vooral te danken aan de grote bedrijvigheid in de grondstoffenbedrijven. De vergroting van de capaciteit van „Hoogovens” met een vierde oven, welke in het nabije verleden plaatsvond, droeg hiertoe in belangrijke mate bij.

De produktie van de ijzergietrijen gaf echter een verdere daling te zien.

De hoge graad van bedrijvigheid op de grote *scheepswerven* hield ook in het tweede kwartaal aan. De totale in aanbouw zijnde tonnage bereikte aan het einde van juni een recordhoogte. De gang van zaken bij vele werven in Friesland en in Groningen was echter minder gunstig als gevolg van de slechte situatie in de kustvaart. Nieuwe opdrachten worden nauwelijks meer gegeven.

In de onderstaande tabel geven wij enkele cijfers met betrekking tot de scheepsbouw in de eerste twee kwartalen van 1958.

Produktie Nederlandse scheepsbouw a)

(in B.R.T.)

	1958	
	1e kwartaal	2e kwartaal
Begonnen	162.063	145.503
Te water gelaten	132.161	119.199
Voltooid	124.896	116.328
In aanbouw einde van het kwartaal ..	695.364	724.864

a) Ontleend aan Lloyd's Register of Shipbuilding Returns.

Het aantal *woningen* met de bouw waarvan werd begonnen nam in de verslagperiode aanzienlijk toe en lag op het zeer hoge peil van het eerste halfjaar van 1957. Het aantal gereedgekomen woningen was eveneens zeer groot; daardoor nam het aantal dat in aanbouw was slechts weinig toe.

Aantal woningen begonnen, voltooid en in aanbouw

	Begonnen	Voltooid	In aanbouw
1e kwartaal 1957	23.281	19.208	98.044
2e kwartaal 1957	25.341	21.906	101.269
1e halfjaar 1957	48.622	41.114	101.269
3e kwartaal 1957	20.312	21.124	100.460
4e kwartaal 1957	15.849	26.159	90.113
1957	84.783	88.397	90.113
1e kwartaal 1958	14.575	20.056	84.336
2e kwartaal 1958	24.050	23.203	85.245
1e halfjaar 1958	38.625	43.259	85.245

De particuliere bouw onderging na de inzinking in het eerste kwartaal van 1958 een opleving. Het aantal woningen voor particuliere rekening, met de bouw waarvan in het tweede kwartaal werd begonnen, was zelfs iets groter dan in het vergelijkbare tijdvak van 1957. Het aantal woningen, te bouwen in opdracht van particulieren waarvoor in het jongste verleden vergunning werd verleend, was echter naar verhouding gering, zodat wij ons afvragen of en in hoeverre deze opleving in de particuliere bouwactiviteit blijvend zal zijn.

De toegenomen activiteit in de bouwnijverheid had tot gevolg dat in vele sectoren van de *bouwmateriaalindustrie* de afzet een stijging vertoonde. Niettemin is de situatie in deze bedrijfstak in het algemeen nog verre van rooskleurig. De voorraden, welke weliswaar in de verslagperiode bij de meeste bedrijven daalden, liggen nog aanzienlijk boven het peil dat als normaal wordt beschouwd. Zo kwam de totale op de tasvelden aanwezige voorraad metselbaksteen op het einde van juni 1958 overeen met ongeveer twee maanden produktie, terwijl deze normaliter ongeveer de produktie van één maand bedraagt.

De bedrijvigheid in de *voedings- en genotmiddelenindustrie* was blijkens de produktie-indexcijfers groter dan in het vergelijkbare tijdvak van 1957. In laatstgenoemde periode beliep het gemiddelde produktie-indexcijfer 117, terwijl het voor het tweede kwartaal van dit jaar 121 bedroeg. De export van gedistilleerd vertoonde een teruggang. Voornamelijk werd dit veroorzaakt door de sterke daling van de afzet naar Brits-West-Afrika. Voorts vond enige teruggang plaats van de uitvoer van gezoete dranken naar Engeland.

De uitvoer van bier daarentegen gaf een belangrijke

stijging te zien. In het binnenland echter vond enige teruggang van de afzet plaats.

De gang van zaken in de sigarenindustrie was weinig bevredigend. Een aantal bedrijven was genoodzaakt personeel te ontslaan of tot verkorting van de werktijd over te gaan. In een enkel geval werd het ontslag veroorzaakt door een verdere mechanisering van het productieproces. Te verwachten is dat in de komende jaren nog een relatief groot aantal werknemers als gevolg hiervan overbodig zal worden. Deze mechanisatie heeft voornamelijk

betrekking op de vervaardiging van de zgn. bolknak sigaren (sigaren met een boogvormig vuurênde).

De situatie in de zuivelindustrie gaf geen verbetering te zien. Vooral de export ondervindt nog steeds grote moeilijkheden.

De toestand in de schoenindustrie verbeterde enigszins. Vooral de export ontwikkelde zich gunstig. In de lederindustrie viel nog weinig vooruitgang te constateren. De bedrijvigheid in de rubberindustrie lag op een vrij belangrijk lager peil dan in het tweede kwartaal van 1957.

's-Gravenhage.

J. C. BOTTEMA.
A. G. TER HENNEPE.

AANTEKENING

Economische ontwikkeling en levensstandaard

Een vergelijking tussen drie landen

Teneinde de levensstandaard van diverse volkeren te vergelijken is het — schrijft Prof. Dr. H. Fraustaedter vanuit Santiago de Chile 'in „Wirtschaftsdienst" van juni jl. — leerzaam na te gaan hoe de kosten van levensonderhoud in deze landen zijn samengesteld. De kosten, die de mens in ieder geval moet zien te dekken, zijn die voor voeding, kleding en huisvesting. Blijft er na dekking van deze kosten weinig of niets over om andere behoeften te bevredigen dan kan de levensstandaard van het betreffende land laag worden genoemd. Een vergelijking als hierboven bedoeld is slechts zelden mogelijk: doorgaans ontbreekt in officiële statistieken het materiaal daartoe.

Fraustaedter nu, heeft voor een drietal landen, i.c. Chili, de Verenigde Staten en West-Duitsland, wat vergelijkingsmateriaal verzameld. Wat deze drie landen betreft, merkt hij het volgende op. Chili bevindt zich weliswaar aan het begin van een industrialisatieproces, maar is vergeleken met de andere Latijnsamerikaanse landen ver gevorderd. In grove trekken komen de Chileense verhoudingen echter wel met die in de meeste andere Zuidamerikaanse Staten overeen. De Verenigde Staten zijn van de drie landen in kwestie het verst voortgeschreden: zij staan aan het begin van de — voor zover wij thans kunnen beoordelen — laatste fase der industriële ontwikkeling, nl. de automatisering. West-Duitsland ten slotte neemt een interessante tussenpositie in. Aan het einde van de oorlog kon het nauwelijks nog als sterk geïndustrialiseerd land worden beschouwd; in amper tien jaren tijds echter heeft het zijn plaats onder de industrielanden weer ingenomen. West-Duitsland „hat also einen sehr schnellen Übergang von einer Entwicklungsstufe zur anderen durchgemacht", zegt Fraustaedter.

In de hierna volgende tabel valt direct op, dat in de samenstelling van de kosten van levensonderhoud tussen de drie landen een opmerkelijk verschil bestaat: in Chili nemen de uitgaven voor voeding, kleding en huisvesting niet minder dan ca. 80 pCt., in West-Duitsland iets meer dan 60 pCt. en in de Verenigde Staten iets meer dan de helft der totale kosten van levensonderhoud voor hun rekening.

Aandeel van enkele verbruikscategorieën in de kosten van levensonderhoud (in pCt.)

Categorie	Chili		Ver. Staten		West-Duitsland	
	1950	1956	1950	1956	1950	1956
Voeding	45,0	51,9	31,0	31,9	46,4	41,9
Kleding	15,0	17,1	13,9	10,2	13,6	11,2
Woning	20,0	14,3	17,8	12,2	10,5	9,7
Verwarming, licht, gas	7,5		(niet gesplitst)		5,4	6,3
Meubelen, huishoud. gerei	(niet gesplitst)		12,4	13,4	6,3	7,2
Vervoersmiddelen ...	6,4	7,5a)	10,4	12,6	2,1	4,1
Vorming, ontspanning	(niet gesplitst)		5,2	6,3	6,5	8,8
Diversen	6,1	9,2	9,3	13,4	9,2	10,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

a) Schatting van Fraustaedter.

Voedingskosten.

Terwijl het aandeel der voedingsmiddelen in de kosten van levensonderhoud in de Verenigde Staten en West-Duitsland in 1956 ruim 30, resp. ruim 40 pCt. bedroeg, maakte het in Chili meer dan 50 pCt. van alle verbruiksgoederen uit. In de agrarische overschotgebieden van Zuid-Amerika ligt deze verhouding iets gunstiger. Merkwaardig is, dat het aandeel der voedingsmiddelen in de doorsnee Latijnsamerikaanse huishouding van 1950 tot 1956 ongeveer evenveel is gestegen als het in West-Duitsland is gedaald. In Chili, dat een agrarisch land is, moet de verbruiker dus niet alleen een groter, maar ook een stijgend deel zijner uitgaven voor agrarische produkten aanwenden. „Diese Tatsache", zegt Prof. Fraustaedter, „entspricht der allgemein gültigen Beobachtung, dass die hochentwickelten Industrieländer heute Gebiete mit einer Überschuszwirtschaft sind wo dem Individuum Nahrungsmittel im Überflus zur Verfügung stehen", terwijl de bevolking in de minder ontwikkelde agrarische landen vaak honger lijdt.

Ter verklaring van dit verschijnsel wijst ook genoemd auteur op de primitieve wijze, waarop in de onderontwikkelde landen de landbouw wordt uitgeoefend. Veelal treft men er monocultuur en rooibouw aan. Hoewel de lagere lonen en de fiscale bevoordeling van de landbouw in principe compenserend zouden kunnen werken, komt hiervan in feite weinig terecht doordat bijv. de vervoersmogelijkheden te gering zijn. De inefficiënte

wijze van bebouwing, het ontbreken van een infrastructuur en de vele tussenschakels, die zich juist op het gebied der levensmiddelenvoorziening bevinden, zij alle zijn factoren, die als oorzaken van het hoge aandeel der voedingsmiddelen in de kosten van levensonderhoud in onderontwikkelde landen kunnen worden aangewezen.

Kledingkosten.

Ook het aandeel der uitgaven voor kleding ligt in Chili aanmerkelijk hoger dan in de beide andere landen, hoewel de industrialisatie in de textiel- en schoenensector aldaar reeds ver is voortgeschreden. Het is volgens Fraustaedter karakteristiek voor de neo-kapitalistische landen van het Zuidamerikaanse continent, dat hun industrialisatieproces juist op het gebied van textiel en kleding is begonnen. De oorzaak hiervoor moet worden gezocht in de beide wereldoorlogen toen de leveranties uit de buitenwereld werden onderbroken. De toentertijd nog zuiver agrarische landen werden gedwongen een eigen industrie op te bouwen, die althans die goederen kon voortbrengen, waaraan grote behoefte bestond. Aldus werden gedurende de tweede wereldoorlog talrijke katoen-, kunstzijde- en schoenfabrieken opgericht. Als gevolg van de oorlogsomstandigheden moesten de benodigde machines daar worden gekocht, waar zij toevallig te krijgen waren. Hierdoor kon deze sector der Zuidamerikaanse industrie een voor een deel slechts weinig homogeen en daardoor niet rationeel machinepark aanschaffen, waarmede ten dele thans nog wordt gewerkt.

Afgezien van deze industrie bestonden er in de Zuidamerikaanse landen geen grootscheepse industrialisatieplannen. Met begrippen als „vestigingsfactoren” en „marktanalyse” werd bij het opbouwen van de industrieën destijds doorgaans niet gewerkt — eerst na de oorlog zijn zij binnen de sfeer der belangstelling gekomen — en daardoor ontstonden zowel produktie-eenheden met een te geringe, zoals de Chileense schoenenindustrie, als met te grote capaciteit, waarvan de katoenverwerkende industrie in Brazilië een voorbeeld is. Dergelijke nationale industrieën kunnen zich alleen handhaven, indien zij door tarieven tegen buitenlandse concurrentie worden beschermd. Het is, zegt Fraustaedter, kenmerkend, dat de industrieën van tijd tot tijd van de bescherming die zij genieten, misbruik maken, hetzij door inferieure produkten af te leveren, hetzij door extra hoge winsten te maken. Ook in de kledingsector speelt een vaak inefficiënt distributiesysteem met te veel tussenschakels en te veel dwergbedrijfjes een grote rol. Daardoor wordt het distributieproces duurder, hetgeen in de kosten van levensonderhoud tot uitdrukking komt.

Huisvestingskosten.

De kosten voor huisvesting zijn in Zuid-Amerika nog altijd zeer hoog. Niet alleen in steden, die in Amerikaans tempo groeien, zoals São Paulo, heerst een aanzienlijk woningtekort, maar ook in kleinere plaatsen is hetzelfde verschijnsel waar te nemen. De huren stijgen dan ook. De in de Chileense statistiek tot uiting komende daling der huisvestingskosten heeft volgens Prof. Fraustaedter betrekkelijk weinig waarde. De laatste cijfers hebben nl. betrekking op een te kleine en niet voldoende representatief te achten bevolkingsgroep, waarin bovendien relatief veel eigenaren van woonhuizen zijn begrepen. Deze huizen konden tegen bijzonder

gunstige voorwaarden worden opgetrokken en zijn dan ook zeer goedkoop. Vergelijking van de huisvestingskosten in Chili met die in West-Duitsland en Amerika doet zien, dat ook het aandeel van deze verbruikscategorie in de kosten van levensonderhoud in eerstgenoemd land groter is dan in de beide andere. Bovendien is de tendentie in Chili eerder op- dan neerwaarts gericht.

De sleutel tot een aangenamer leven.

Uit het voorgaande kan worden geconcludeerd, dat in Zuid-Amerika nog altijd 90 pCt. van de kosten van levensonderhoud in beslag wordt genomen door voeding, kleding, huisvesting, verlichting, verwarming en vervoer. In feite moet de Zuidamerikaanse arbeider op voeding en kleding bezuinigen om met zijn inkomen rond te komen. Ieder mens wil echter nog wel iets meer dan voeding, kleding en huisvesting alleen. „Gerade die Befriedigung der darüber hinausgehenden Bedürfnisse macht das Leben erst lebenswert und stellt einen wirklichen Ansporn bei der Arbeit dar”. In West-Duitsland en de Verenigde Staten is een toenemend aandeel der uitgaven voor meubelen en huishoudelijke artikelen in de ruimste zin waarneembaar. Dit betekent niet, dat in deze landen de prijzen voor dergelijke goederen bijzonder sterk stijgen, maar dat hiervoor, door het dalen van het aandeel van voeding, kleding en huisvesting, grotere bedragen vrijkomen, die het leven kunnen veraangemen. De verbruiker kan nieuwe meubelen, huishoudelijke apparaten, televisietoestellen e.d. kopen en meer uitgeven voor vorming en ontspanning. In de Zuidamerikaanse landen echter, blijven voor deze goederen en diensten, die tot de vanzelfsprekende componenten van de Europese en Amerikaanse levensstandaard behoren, geen middelen over. Daardoor komen echter een afzetmarkt en talrijke industrialisatiemogelijkheden niet tot ontwikkeling. In vele opzichten is er dan ook sprake van een circulus vitiosus.

In dit verband is het kenmerkend, dat de uitgaven voor vervoer, wier aandeel in de Verenigde Staten al hoog is en in Duitsland stijgt, in Chili weinig zijn veranderd. In West-Duitsland bezitten tegenwoordig vele employés en arbeiders een motorfiets of een kleine auto, om van de situatie in de Verenigde Staten maar niet te spreken. In Chili echter hebben de uitgaven voor vervoermiddelen alleen betrekking op het gebruik van openbare vervoermiddelen, zoals autobussen en trams.

Volgens Fraustaedter moet men uit het voorgaande de conclusie trekken, dat de neo-kapitalistische landen in Zuid-Amerika hun economische politiek dienen te concentreren op opvoering van de produktiviteit op het gebied van voeding, kleding en huisvesting, opdat de verbruikers in deze landen deze behoeften goedkoper zullen kunnen bevredigen. Eerst indien het aandeel van deze verbruikscategorieën in de totale kosten van levensonderhoud geringer is geworden zal koopkracht voor de produkten van een nationale verwerkende industrie en voor andere economische sectoren beschikbaar kunnen komen en een werkelijk omvangrijke industrialisatie mogelijk maken. Daarbij dienen, zegt Fraustaedter, de landen die met industrialisatie bezig zijn, ook die wegen te volgen, die een hogere levensstandaard bereikbaar maken, zoals serieproductie en rationele arbeidsmethoden.

De geïndustrialiseerde landen in Europa alsmede de Verenigde Staten dienen de hierboven beschreven fei-

ten en ontwikkelingstendenties te onderkennen en er in hun betrekkingen met de nog niet ontwikkelde landen rekening mede te houden. Zij moeten deze landen in de eerste plaats van die kapitaalgoederen voorzien, die voor „die Errichtung ihrer wirtschaftlichen Infrastruktur unentbehrlich sind”. Alleen dan zullen de onderontwikkelde landen in de gelegenheid worden gesteld de levensstandaard hunner volkeren langzaam op te voeren en afzetmarkten voor verbruiksgoederen te vormen. Alleen op die wijze zullen zij werkelijk belangrijke economische partners der industrielanden worden. De wel geuite mening, als zouden deze laatste door de industrialisatie der onderontwikkelde landen hun afzetmarkt voor verbruiksgoederen verliezen, is volgens Frau-staedter niet juist. „Nirgends besteht ein grosserer Konsumgüterhandel als zwischen hochentwickelten Industrieländern mit ihrem hohen Lebensstandard, der erst einen kaufkräftigen Absatzmarkt schafft”.

BOEKBESPREKINGEN

Prof. Dr. M. J. H. Smeets: „Inkoop van eigen aandelen”.
N.V. Uitgeverij F.E.D., Amsterdam 1958, 64 blz., f. 3,90. Verschenen als deel 10 van de Fiscale Studietoer.

Wie beseft, dat de oude Hellenen nog al eens warhoofdig waren, zou zich kunnen voorstellen dat hun mythe van Kronos die zijn eigen kinderen op at, een poëtische afbeelding is van de naamloze vennootschap welke eigen aandelen inkoop. Deze sterk hypothetische interpretatie staat natuurlijk niet in het rustig degelijke werkje van de Tilburgse fiscalist. („Werkje” slaat op de omvang, nog geen 100 cc, van deze F.E.D.-uitgave).

Drie hoofdstukken: oriëntering, gevolgen bij de N.V., gevolgen bij de aandeelhouders. Oriëntering eerst in drie richtingen: bedrijfseconomisch, civielrechtelijk, fiscaalrechtelijk. Gevolgen bij de N.V.: besproken worden inkoop beneden pari en boven pari; het laatste kan verschillend uitwerken naarmate de N.V. al dan niet een agioreserve heeft en ook naarmate ingekocht wordt ter (fiscaalrechtelijke) amortisatie of ter belegging. Besproken ook worden enkele aparte situaties bij de N.V.: ze „verzilvert” eigen dividend, claim, bonus; ze koopt certificaten in van eigen aandelen; enz. Gevolgen bij de aandeelhouders: de aandeelhouder kan zijn: particulier, sterfelijk ondernemer, lichaam, en kan anderzijds al dan niet hebben een aanmerkelijk belang. Voorts valt ook aan deze kant te letten op de N.V.: heeft deze een agioreserve? Kocht ze in beneden pari? Ook wordt terloops herinnerd aan art. 36 (1) 2e I.B.

Reeds uit deze opsomming blijkt dat „alles” behandeld is. Voor welk publiek? Voor de meer dan 20.000 besloten N.V.en. En dan, vermoed ik, vooraf voor de cursisten van de Tilburgse postdoctorale consulentopleiding. Voor raadsliden dus.

Het onderwerp is op zijn beperkt terrein van aanzienlijk belang. Hoe vaak gebeurt het bijv. dat aandeelhouders, prille erfgenen of niet, in eerlijke geldnood zitten, terwijl hun N.V. voldoende liquide is. Hoe dan geld over te hevelen zonder dat het fiscaal dwaas duur komt? Van veel belang is hier het arrest, gepubliceerd (in de „fiscale N.J.”) B.N.B. 1957-20: wat boven pari betaald wordt geldt als inkomen

en wordt gewoon, dus duur, belast. De eerste 100 pCt. zijn dan echter toch maar geen inkomen; en had de N.V. 10 pCt. agioreserve dan zal de eerste 110 pCt. geen inkomen zijn (terugbetaling van gestort kapitaal zò, dat het aandeel zelf verdwijnt). Pas echter op bij aanmerkelijk belang.

Maar in welke situatie een N.V. of een aandeelhouder zich ook bevindt, de uitvoerige inhoudsopgave helpt haar of hem terstond aan de voor haar of hem licht brengende bladzijden.

Een terminologisch bezwaar. Mag de situatie, behandeld in B.N.B. 1957-20, aangeduid worden als fiscaalrechtelijke amortisatie der aandelen? Mij dunkt de term neutralisatie (kortweg) der aandelen juist. Er is niets specifiek fiscaals aan; en een amortisatie of formele intrekking is er soms wel en soms niet. Op blz. 23 kon art. 3 Wet Herkapitalisatie 1957, dat van veel belang is, nog niet aan het woord komen.

Amsterdam.

Tj. S. VISSER.

Wilhelm Bierfelder: Wege und Irrwege mathematischen Denkens in Wirtschaftstheorie und Unternehmenspolitik. Marktwirtschaft und Verbrauch, Nr. 8, Schriftenreihe der Gesellschaft für Konsumforschung e.V. Nürnberg 1958, 109 blz.

In dit boekje geeft de schrijver een aantal gedachten over wiskunde (en statistiek) in verband met de economische problematiek. Het is een filosofisch getint betoog, dat op zichzelf wel te waarderen valt, maar dat toch niet diep gaat en weinig nieuws brengt. De titel van het werkje doet meer verwachten dan hetgeen ten slotte geboden wordt.

In twee inleidende paragrafen behandelt de schrijver Wiskunde en Statistiek (geschiedenis, object, methode, systematiek), om daarna in de derde paragraaf iets over hun onderlinge betrekkingen en plaats in het geheel der wetenschappen aan te geven. Pas in de vierde paragraaf (blz. 42), getiteld „Mathematik und Wirtschaftstheorie”, onderverdeeld in „Betriebswirtschaftslehre”, „Volkswirtschaftslehre” en „Soziologie”, komt men op economisch terrein. Zo heel veel nieuws zal de econoom hier echter niet vinden. De beschouwing over de mathematische behandeling van het verband tussen kosten, opbrengst en winst levert geen nieuwe gezichtspunten en is een beetje vieux jeu. Overigens lijkt het mij, dat hier meer van te zeggen valt dan de schrijver doet (continuïteit van de functies bijv.).

De inhoud van het onderdeel „Langfristige Planung als Element der Unternehmungspolitik” (bijna 11 blz.) zal aan elke econoom wel bekend zijn. De lineaire programmering wordt in 2½ blz. afgedaan.

Een drietal kleine paragraafjes: „Perspektivistische Schulen in der Theorie von Wirtschaft und Gesellung”, „Ein ontologischer Exkurs” en „Zusammenfassung und Ausblick” besluiten het boekje.

De typografische verzorging is goed; afgezien van enige drukfouten in de — sporadisch voorkomende — wiskundige gedeelten.

Al met al een boekje dat op zichzelf enige verdienste heeft en behoorlijk leesbaar is, maar dat een behandeling van dit interessante onderwerp geeft, die naar mijn mening diepgaander zou kunnen zijn.

's-Gravenhage.

Dr. J. H. C. LISMAN.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De laatste dagen van de 21 augustus eindigende juli/augustus kaspercentage-periode gingen op de geldmarkt in alle rust en zonder enige verkrapting voorbij. De banken hadden kennelijk reeds daarvoor voldoende tegoed bij De Nederlandsche Bank aangehouden, om zonder „tours de force” aan het vereiste gemiddelde kaspercentage over de verstreken periode toe te komen.

Even kalm en ruim bleef de markt in de eerste dagen van de augustus/september periode. Geen invloed ging derhalve uit van de verhoging van het verplichte kaspercentage van 9 tot 10 — het hoogste tot dusverre toegepaste percentage — waardoor het gemiddelde geblokkeerde bedrag aan bankliquiditeiten moet toenemen van ca. f. 450 mln. tot ca. f. 500 mln. Ook voor deze onbewogenheid is een verklaring te vinden.

Het aflopen van enige honderden miljoenen guldens aan oud schatkistpapier in de laatste dagen van augustus zal n.l. aan de banken zoveel middelen toevoeren, dat zij er niet over piekerden, ditmaal direct op de 22e reeds met het hamsteren van liquide middelen te beginnen. Overigens kwam de verhoging van het kaspercentage voor hen bepaald niet overwacht; de laatste weken was er door velen hierover reeds vrij hardop gefluisterd. Vooral de voortdurende stijging van de officiële deviezenvoorraad vormde hiervoor een gereede aanleiding, gegeven het feit, dat de politiek der monetaire autoriteiten is aan de banken de eer te gunnen, hiervoor een deel (gratis) mee te financieren.

Hoewel de Schatkist, met een tegoed van blijkens de laatst gepubliceerde weekstaat f. 399 mln. bij de Centrale Bank, goed in de contanten zat, vormde het binnenkort vervallen van grote bedragen schatkistpapier voor haar toch een zorgje. Vermoedelijk in dit verband kondigde de Agent tegen 25 augustus een nieuwe inschrijving aan op schatkistbiljetten. Evenals op 7 augustus betreft deze 2, 3 en 5 jaarsbiljetten, met een gefixeerde rentevoet van 3½ resp. 3⅝ resp. 3⅞ pCt. per jaar. Bij de vorige inschrijving was de oogst relatief schraal, n.l. f. 77 mln. ingeschreven en (volledig) toegewezen. Ook voor de huidige inschrijving heerst in marktkringen niet bepaald de verwachting, dat de schapen zich in drommen zullen laten jagen in deze hokken, waar zij voor lange tijd opgesloten zullen zitten.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt heerste gedurende de verslagweek een uitgesproken vriendelijke stemming. Deze betrof in de eerste plaats de internationale fondsen, welke zich wederom in vraag van buitenlandse zijde (o.a. van Amerikaanse beleggingsmaatschappijen) mochten verheugen. Voorts ontbraken in deze sector uiteraard de geruchten niet. Zo werden voor Philips gunstige kwartaalcijfers verwacht, terwijl wat Unilever betreft, de introductie van dit fonds op de Westduitse effectenbeurzen nog maar een kwestie van tijd zou zijn. Bij A.K.U. werd het overschrijden van de 200-koers gevierd, nadat Philips reeds enkele weken geleden de 300-brug niet onopgemerkt had gepasseerd.

Op de achtergrond van dit alles stond vermoedelijk het feit, dat Wallstreet zich flink hield, ondanks de anti-inflatoire wind, die nu weer uit de Federal Reserve-hoek waait en die de afgelopen week een tweede Reserve-bank tot discontoverhoging aanleiding gaf.

Op het Damrak waren gedurende de verslagweek ook

sommige prima binnenlandse aandelen vast gestemd. Ook hier werden uiteraard allerlei motieven voor de koersstijging als herkapitalisatie, fusie en terugbetaling uit de koker opgediept, die afgezien van hun juistheid of onjuistheid, in elk geval van de aanwezigheid van een behoorlijke dosis optimisme getuigen.

Op de obligatiemarkt deed de verhoging van het kaspercentage door De Nederlandsche Bank bij sommigen even de vraag rijzen, of hierdoor het proces van rentedaling niet, althans tijdelijk, in zijn tegendeel zou verkeren. Al ras bleek echter, dat de invloed van deze wijziging gevoegelijk op 0,0 kon worden gesteld.

Degenen, die van grote getallen houden, deed het goed te vernemen, dat de Nederlandse levensverzekeringsmaatschappijen het eerste halfjaar van 1958 f. 300 mln. nieuw belegden, waardoor de totaal-stand van hun beleggingen kwam op f. 6.667 mln. Voor de effectenbeurs was er hier echter weinig reden tot juichen, aangezien van voornoemde f. 300 mln. slechts een povere f. 10 mln. in effecten werd gestoken, en het overgrote deel ging naar de grote concurrenten van het effect, n.l. de onderhandse lening en de hypotheek.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1958	15 aug. 1958	22 aug. 1958
Algemeen		168	205	209
Internat. concerns		237	290	298
Industrie		126	150	154
Scheepvaart		117	136	138
Banken		106	124	124
Indon. aand.		64	87	88

Aandelen

Kon. Petroleum	f. 147,30	f. 167,10	f. 170,70
Unilever	311¼	369½	380
Philips	230½	314	323
A.K.U.	142½	195¼	200¼
Kon. N. Hoogovens	241	329	331
Van Gelder Zn.	170	178	183½
H.A.L.	132¼	136½	141
Amsterd. Bank	191½	226	225
H.V.A.	84¼	106	108½

Staatsfondsen

2½ pCt. N.W.S.	59%	62	62¼
3½ pCt. 1947	85½	91½	91½
3½ pCt. 1955 I	81¼	88¼	88¼
3 pCt. Grootboek 1946	80¼	89%	89¼
3 pCt. Dollarlening	90	92½	92¼

Diverse obligaties

3½ pCt. Gem. R'dam 1937 VI ...	84	91%	91%
3½ pCt. Bk. v. Ned. Gem. 1954 II/III	79%	85¼	85½
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	84½	90%	91
3½ pCt. Philips 1948	90	93	94%
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	80	84¼	85¼
6 pCt. Nat. Woningb. len. 1957	104%	108½	109¼

New York

Aandelenkoersgemiddelde			
Dow Jones Industrials	439	506	508

J. C. BREZET.

RECENTE PUBLIKATIES

A. D. J. Brantenaar: *Oost-Afrika, enige aspecten van de ontwikkeling van een tropisch gebied met bijzondere verwijzing naar de factor transport*. Proefschrift Nederlandsche Economische Hoogeschool, Rotterdam 1958, 186 blz., f. 8,50.

E. E. Easton and B. L. Newton: *Accounting and analysis of financial data*. McGraw-Hill Book Company, London 1958, 449 blz., f. 32,15.

C. C. Gottlieb and J. N. P. Hume: *High-speed data processing*. McGraw-Hill Book Company, London 1958, 349 blz., f. 42,00.

An introduction to computer principles, programming methods and applications of data processing, using a complex hypothetical machine, similar to several existing machines as a model. Included is a chapter dealing with the maintenance of data files.

G. Myrdal: *Value in social theory*. A selection of essays on methodology, edited by P. P. Streeten. Routledge & Kegan Paul, London 1958, 269 blz., f. 19,20.

L. G. Peck and R. M. Hazelwood: *Finite queuing tables*. John Wiley and Sons, New York, 210 blz., f. 35,80.

F. F. Stephan and Ph. J. McCarthy: *Sampling opinions*. An analysis of survey procedures. John Wiley & Sons, New York 1958, 439 blz., f. 50,50.

Andrew Vazsonyi: *Scientific programming in business and industry*. Scientific techniques of management, clarified by a mathematical language for business. John Wiley & Sons, New York 1958, 467 blz., f. 56,85.

Dr. M. K. Atallah: *The long-term movement of the terms of trade between agricultural and industrial products*. Netherlands Economic Institute, Rotterdam 1958, 76 blz., f. 9,00.

Mark Blaug: *Ricardian Economics. A historical study*. Yale University Press 1958, 269 bld., f. 21,65.

A scholarly review of Ricardo's theories and their interpretation and alternation by his disciples McCulloch and Mill, with attention to the dissenting doctrines and criticisms of Malthus, Bailey and others.

A. Bonné: *Studies in economic development*; with special reference to conditions in the underdeveloped areas of Western Asia and India. Humanities Press, New York 1958, 319 blz., f. 28,15.

W. Braddock Hickman: *Corporate bond quality and investor experience*. A Study by the National Bureau of Economic Research, New York. Princeton University Press, Princeton 1958, 525 blz., f. 42,10.

Kingman Brewster, Jr.: *Antitrust and American business abroad*. This book is a comprehensive study of the antitrust laws of the United States as applied to American commerce with foreign nations. McGraw-Hill Book Company, London 1958, 488 blz., f. 53,00.

James Daniel (editor): *Private investment: the key to international industrial development*. A report of the San Francisco Conference sponsored by Time-Life international and Stanford Research, Institute. McGraw-Hill Book Company, London 1958; 238 blz., f. 22,75.

J. S. Duesenberry: *Business cycles and economic growth*. MacGraw-Hill Book Company, London 1958, 335 blz., f. 30,30.

G. Haberler: *Prosperity and depression*. A technical analysis of cyclical movements. This new edition represents its author's current views and at the same time preserves work not otherwise readily accessible. George Allen & Unwin Ltd., London 1958, 482 blz., f. 16,80.

J. R. Hicks: *The future of the rate of interest*. Manchester Statistical Society 1958, 20 blz., f. 4,95.

E. Hoffmeyer: *Dollar shortage and the structure of United States foreign trade*. Ejnar Munksgaard, Copenhagen, North-Holland Publishing Company, Amsterdam 1958, 218 blz., f. 20,00.

National Bureau of Economic Research, New York: *A critique of the United States Income and Product Accounts*. Studies in income and wealth, volume twenty-two. Princeton University Press, Princeton 1958, 582 blz., f. 48,40.

A: G. Papandreou: *Economics as a science*. Lippincott Company, New York 1958, 146 blz., f. 15,45.

R. Ferber and H. G. Wales: *Motivation and market behaviour*. Richard D. Irwin, Homewood, Illinois 1958, 450 blz., f. 28,15.

F. G. Moore: *Manufacturing management*. Revised edition. Richard D. Irwin, Homewood, Illinois 1958, 856 blz., f. 30,10.

A. K. Rice: *Productivity and social organization*. The Ahmedabad Experiment. Technical innovation, work organization and management. Tavistock Publications Ltd., London 1958, 278 blz., f. 21,00.

G. A. Smith Jr.: *Managing geographically decentralized companies*. Harvard University School of Business Administration 1958, 185 blz., f. 15,45.

STATISTIEKEN

PRODUKTIE-INDEXCIJFERS ¹⁾

(1953 = 100 ²⁾)

Omschrijving	Jaar-gemiddelden		april 1957	mei 1957	juni 1957	april 1958	mei 1958	juni 1958
	1956	1957						
Aantal arbeidsdagen in de betrokken maand ³⁾ ...	23½	23½	23	24	21½	23	22½	23
Algemene indexcijfers van de nijverheid ⁴⁾								
Algemene produktie-index	123	126	125	136	125	124	128	130
Gemiddelde dagproductie ⁵⁾	123	126	128	133	137	127	134	133
Indexcijfers per bedrijfsklasse:								
Bouwmaterialen en aardewerk	115	122	126	143	136	112	124	131
Chemische nijverheid (excl. aardolieproducten)	123	133	131	136	128	132	133	138
Leder- en rubbernijverheid	120	125	128	134	120	116	118	118
Mijnbouw	102	106	96	110	100	109	110	109
Metaalnijverheid	139	137	140	152	137	137	142	144
Papierindustrie	118	130	128	144	127	125	131	
Textielnijverheid	112	112	110	118	103	104	101	
Gas, elektriciteit en water	130	138	129	135	119	136	129	122
Voedings- en genotmiddelenindustrie	113	116	110	124	118	113	126	125

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ De wegingscijfers hebben betrekking op 1949.

³⁾ Onder arbeidsdagen worden verstaan alle dagen, met uitzondering van de zondagen, Nieuwjaarsdag, 2e Paasdag, Hemelvaartsdag, 2e Pinksterdag en de beide Kerstdagen. Zaterdagen zijn als halve dagen geteld.

⁴⁾ Excl. bouwnijverheid.

⁵⁾ Berekend door het algemeen indexcijfer te delen door het verhoudingsgetal van het aantal arbeidsdagen in de betrokken maand en het gemiddelde aantal arbeidsdagen van 23½ in 1949.

Met Remington is Uw keus onbeperkt want Remington maakt ze alle!

Of U nu een elektronische machine of een administratiesysteem nodig heeft, een boekhoudmachine of schrijf- en telmachines... voor elk bedrijf of instelling kan het advies van de Remington expert slechts op één doel gericht zijn: alleen dat aan te bieden wat U in Uw geval nodig heeft.

De Remington expert put uit een arsenaal van bijna een eeuw ervaring om Uw problemen te analyseren en op te lossen.

Achter het product dat hij U adviseert staat een wereldomvattende service-organisatie met een staf van deskundig, fabrieks-geschoold personeel.

Welke betere garantie zoudt U kunnen wensen...!

Jaarbeursstand no.

2052

Remington Rand

FAKKELDRAGERS DER EFFICIENCY

Amsterdam, Arnhem, Eindhoven, Enschede, Groningen, Den Haag, Leeuwarden,
Maastricht, Roermond, Rotterdam, Utrecht.